

ENTORN DE LA INFÀNCIA

Resum

L'article desenvolupa alguns aspectes en relació amb la infància. La família continua sent una institució social bàsica per a la criança, més enllà de la variabilitat actual. L'infant hi construirà la seva subjectivitat. Els pares, en els vessants de funció materna i paterna, mitjançant els processos de lligam i de renúncia, ajudaran a establir els mecanismes de repressió i el desenvolupament dels registres Imaginari i Simbòlic. Instàncies psíquiques que incideixen en els processos de socialització i aprenentatge.

Paraules clau

Família, desig, funció materna i paterna, repressió, imaginari, simbòlic.

Resumen

El artículo desarrolla algunos conceptos en relación con la infancia. La familia, más allá de la variabilidad actual, continúa siendo el lugar de construcción de la subjetividad. Los padres, en sus funciones materna i paterna de vínculo y renuncias, ayudarán a construir los mecanismos de

Freud va contribuir enormement a una revalorització de la infància. Afirmem sense dubtar-ne que és en la infància quan s'estructura el món psíquic. El descobriment de la sexualitat infantil va canviar les perspectives d'un conjunt de disciplines centrades en la infància.

Què és un nen? L'entenem com un subjecte en construcció, lluny de considerar-lo un adult en petit. La infància és un camp en què hi ha una especificitat tant en l'àmbit del pensament i del llenguatge com en el de l'estructuració psíquica.

1. L'infant en la família

La família continua sent una institució social bàsica per

repressión y el desarrollo de los registros Imaginario y Simbólico. Instancias psíquicas que inciden en el ámbito de la socialización y el aprendizaje.

Palabras clave

Familia, deseo, función materna y paterna, repressión, imaginario, simbólico.

Abstract

This article is about some aspects related with childhood. Family is still a basic social institution despite its current variability. In it, children will build their own subjectivity. Parents, on their maternal and paternal functions of bond and withdrawal, will help establish the repression mechanisms and the development of the Imaginary and Symbolic registries. These psychic instances influence the areas of socialization and learning.

Keywords

Family, desire, maternal and paternal function, repression, imaginary, symbolic.

a la criança, el lloc idoni per a la construcció del subjecte. El lloc bàsic d'humanització, on es transmet la cultura i la llengua. Lévi-Strauss ens mostra que la família és una organització present en totes les cultures i la llei de la prohibició de l'incest un element central en les societats humanes, fins al punt que n'és la seva condició.

Parlem de família quan els llaços entre els membres són de filiació. Una mare o un pare i un fill, sigui biològic o adoptat, són una família. Alhora, una parella sense fills no han format una família pròpia. L'expressió tenir família és emprada com a sinònim de tenir un fill. Els llaços de filiació són permanents. En un moment amb tants canvis parentals, el fill manté el vincle, és el seu fonament. Els fills no es divorcien. El nen del segle XXI és al centre de la vida familiar.

El niño nunca tuvo un lugar tan importante en nuestra cultura. Es un claro desafío social, político y económico. Él hace presente una fuerza que mantiene vivo el vínculo familiar y representa en sí mismo un mensaje de amor y de esperanza. Funda la idea de la familia como estructura que lo acoge y lo cuida. Él es el producto de una pareja nueva, portadora de un deseo asumido. Si bien la idea de la pareja actual ya no se acompaña de los ideales de fidelidad y eternidad, se ve reforzada la pareja de padres fieles a sus hijos (Bonnaud, 2014, p. 23).

Els avenços tecnològics i les lleis socials han portat a la creació i al reconeixement de nous models de família: famílies monoparentals per elecció o per separacions; adopcions de nens d'altres països, i noves formes de fecundació que permeten la maternitat i paternitat sense parella, o que són un ajut en el casos de parelles amb problemes per infantar. La modernitat ens porta aquests nous models, impensables anys enrere.

Lacan va introduir els conceptes de metàfora materna i paterna; aquests conceptes han permès deslligar la funció de la biologia.

Des del punt de vista del que requereix un infant, les seves necessitats no han canviat tant. Lacan va introduir els conceptes de metàfora materna i paterna; aquests conceptes han permès deslligar la funció de la biologia. El nom evoca mare i pare, però el concepte permet una variabilitat. Els pares actuals comparteixen ambdues funcions. La criança es pensa i es fa compartida. Des del psiquisme els elements constitutius en la metàfora materna i paterna continuen sent indispensables per a la formació del futur subjecte.

Les parelles accedeixen a la paternitat més tard que anys enrere. El fill arriba quan la parella ha fet un màster, disposa d'habitatge i de feina, ha viatjat... Aleshores s'animen a ser pares. Aquest fill, en paraules de Mariela Michelena¹, no és un fill, és un miracle!

1. Mariela Michelena. Comentari que va fer en una Jornada Escola

El nombre reduït de fills propicia que aquella criatura que ve estigui envoltada d'expectatives.

Nunca antes se habían depositado en el niño tantas esperanzas. Él encarna en sí mismo una prueba de la felicidad de la que todo el mundo tiene derecho. No es sorprendente que este niño portador de goce no esté siempre a la altura de la satisfacción esperada. El niño está a menudo sobreinvertido y conminado a responder al ideal que él simboliza [...] Para alcanzar esta perfección debe responder a normas cada vez más codificadas. Debe adaptarse a las situaciones más complejas de su existencia, sin manifestaciones sintomáticas. Si fracasa en ser "nomal", entra entonces en el triste mundo del trastorno psíquico y de sus evaluaciones (Ibid., p. 25).

Neix un fill

L'existència de cadascú comença molt abans del naixement. La concepció i l'embaràs estan teixits d'un conjunt d'expectatives, anhels, desitjos i pors vers la futura criatura. Per a la mare s'enllaça amb un seguit d'expectatives forjades en la infància, una promesa i un desig de tenir un fill com a part de la seva sexualitat.

Aquella criatura naixerà en un moment de la història dels pares i de la família.

L'anticipació materna ajudarà a crear l'escenari i el suport narcisista vital per a l'existència del nou ésser. La il·lusió i l'expectativa acompanyen el procés. El nen ocupa el lloc de fal·lus imaginari, el que la completa.

La denominació mare, com ens diu Massimo Recalcati (Recalcati, 2015, p. 24), no es correspon necessàriament amb la mare biològica. Mare és la primera gran figura. Altre que es fa càrrec d'aquell ésser acabat de néixer. Mare i pare seran figures que van més enllà del sexe, la sang, l'estirp, la biologia. En aquest punt s'hi inscriu el que anomenem funcions materna i paterna.

El part és la primera experiència de partició; la mare

Psicoanalítica de nens i adolescents a Barcelona.

s'enfronta a la dimensió de pèrdua. Mai més podrà incorporar aquell fill al ventre. També això és condició necessària de naixement. En un primer temps, la intensa relació amb el nadó la duu a construir una dupla narcisista tenyida d'elements imaginaris. En les cures voldrà restituir la unitat perduda. Aquest clima serà imprescindible perquè el nadó estableixi uns lligams, una relació fonamental per al seu desenvolupament psíquic. L'ésser humà és un dels més desvalguts, però en ell també hi ha una gran capacitat de relació. Molt aviat reconeix l'olor, la veu, el tacte de la mare, quelcom que el calma.

el desenvolupament del llenguatge i del pensament, ambdós imprescindibles per a la construcció de la instància simbòlica².

Segons Winnicott, cal que la mare sigui «suficientment bona». Personalment, hi afegiria que cal que sigui també suficientment dolenta per poder tolerar les protestes i permetre les frustracions necessàries per al creixement. Cal poder tolerar el NO i sostenir-lo. Per això cal que pugui suportar el sentiment de ser rebutjada per l'infant. Aquesta actitud li permetrà posar un límit als desitjos omnipotents del nadó.

La mare com a encarnació de l'Altre és la que inscriu el subjecte en el llenguatge, interpreta els signes del bebè, el plor, la satisfacció, la mirada, els somriures.

La mare com a encarnació de l'Altre és la que inscriu el subjecte en el llenguatge, interpreta els signes del bebè, el plor, la satisfacció, la mirada, els somriures.

El fill real difícilment es correspon amb el que va fantasiejar. Serà en la discrepància, en el no-tot, en la capacitat de la mare per tolerar que la criança no és com ella l'havia imaginat, que naixerà el subjecte.

Necessitat, demanda, desig

L'alimentació, el pit, satisfà les primeres necessitats bàsiques. Ara bé, molt aviat el nadó té necessitat de l'olor, la veu, les carícies, aspectes que van més enllà de la llet com a aliment. Si la mare només escolta necessitats, si l'omple excessivament, impedeix que es desenvolupin altres funcions. Tan important és la presència de la mare, que atengui les necessitats, com que també hi hagi absències. Serà en aquest joc de presència i absència que emergirà el subjecte.

El pit a demanda, una pràctica recomanada per alguns corrents pediàtrics, dificulta que es desenvolupin altres capacitats. Propicia que la mare sigui un ésser a disposició, sotmesa a la demanda de l'infant. Es pot entrar en un bucle claustrofòbic, en què es fa difícil

El nadó ocupa per estructura l'objecte de desig dels pares. En la relació amb aquest Altre, en els primers temps, tot ell està compromès, tot el seu cos pren valor fal·lic. És important assenyalar que el nen no és sols un element que rep, que està sotmès al discurs parental. Ell mateix, a causa de la seva dependència, buscarà activament identificar-se amb allò que completa l'Altre. El que s'anomena Che vuoi.

Aquest aspecte més matisat es manifesta en el treball analític amb l'infant. El nen juga a fer menjars amb plastilina, a preparar-nos àpats i ens pregunta

2. Els termes Real, Simbòlic i Imaginari fan referència a la teorització que fa Jacques Lacan. Considera que el psiquisme humà està construït amb aquests tres registres fonamentals. Els formula com els anells de Borromeo: tres anelles unides entre si de manera que, si una es deslliga, les altres també. Amb això mostra que els tres registres s'equilibren entre si, l'un és límit de l'altre. Per ampliar aquest tema entre altres obres es pot consultar Chemama, 1996: p. 247.

D'una manera incompleta, succinta direm:

Real: És el registre lligat al món pulsional i també el que fa referència al cos. Estaria a prop de **La Cosa** freudiana. La cultura pretén poder simbolitzar una part del real malgrat que sabem que sempre hi haurà un irreductible.

Simbòlic: Accedir al registre simbòlic és accedir a les lleis del llenguatge, prendre una distància vers la pulsio i poder desenvolupar el pensament.

Imaginari: Aquest registre es caracteritza per un predomini de la relació amb la imatge. El terme s'elabora quan Lacan teoritza l'etapa del mirall, en què s'estableix el primer esbós d'identitat. En el registre imaginari trobem: a) relació narcisística del subjecte amb el seu jo; b) relació dual en la qual predomina el vessant eròtic i l'agressiu.

repetidament: Què vols? Com t'agrada? Què prefereixes? El joc està immers en una relació transferencial. Vol oferir-nos el que ens pot agradar. Com si ens preguntés: què vols de mi?

Desig

Estructuralment som subjectes de desig. El capitalisme ha pervertit el desig amb la promesa que tot es pot satisfer (materialment), que la demanda es pot omplir. Segons Lluís Duch això és una veritable perversió. En una entrevista al diari digital de cultura Núvol, manifesta el seu enuig davant del capitalisme, perquè ataca l'essència de l'ésser humà.

[...] Perquè és un ésser finit, és un ésser de desig
[...] Jo vaig tenir un professor a Alemanya, Ernst Bloch, jueu, que és el gran filòsof de l'esperança i el desig, i va arribar a la resposta que l'autèntic desig és el que es comporta sempre com a desig. Perquè un desig satisfet ja no... (Núvol, desembre 2018)

Només la falta, l'absència, podrà empènyer el petit subjecte a créixer, a buscar, a inventar... Freud ens mostra la gran riquesa del Fort-Da, nucli del desenvolupament simbòlic. Aquests aspectes tenen una repercussió directa en l'aprenentatge, en la curiositat i en el desig de saber.

2. Construïnt el món psíquic

Un nen esdevé subjecte gràcies a la funció simbòlica parental, en els seus vessants de metàfora materna i paterna. Aquestes funcions van més enllà dels pares genitors³. Ocupar-se de l'alimentació, higiene, vestimenta i salut és una part de les seves funcions. Caldrà que la mare i el pare biològics vagin més enllà, que adoptin aquell nou ésser.

Una analitzant comenta que va ser en la vida adulta quan va poder entendre aspectes de la seva infància. Havia nascut en una família amb germans. Els pares estaven molt ocupats amb la feina i van poder estar poc

3. Puchet, C. «El padre más allá de la familia». NODVS XXV, n. 2 p. 3.

per ells. Fa poc, en una conversa amb la mare, ella li diu: «Éreu petits; em semblava que si us podia alimentar, vestir i portar-vos a l'escola n'hi havia prou, no m'adonava que em necessitàveu...». Aquest testimoni autèntic, sincer, sentit, va ajudar l'analitzant a entendre aquesta mare, amb els seus límits, i a reconciliar-s'hi.

Freud va descriure les diferents etapes de desenvolupament psicosexual (oral, anal, fàlica), que a voltes s'han pres al peu de la lletra, gairebé com diferents estacions de metro en què es passa de l'una a l'altra. Actualment, entenem la infància més enllà de l'edat biològica. Prenem en consideració els temps d'estructuració psíquica. Alba Flesler ens diu que el subjecte de l'inconscient, el que ens interessa com a psicoanalistes, no té edat però sí temps.

[...] Tiempos de lo Real, de reorientación de los goces, tiempos de lo Imaginario, que se realizan en cambios de escena, y tiempos de lo Simbólico, en los cuales se recrean los juegos de palabra (Flesler, 2014: p. 28).

El desenvolupament, la formació dels diferents registres en el subjecte no es duu a terme de manera espontània. En el curs dels primers anys, des del vessant patern cal que s'exerceixin les funcions d'anticipació i nominació (Flesler, 2014, p. 52), el joc, l'alternança entre permetre i prohibir, donar i restringir. El teixit dels temps de la infància és delicat. De la seva correcta articulació dependrà la futura estructuració psíquica. Aquests temps no es desenvolupen mansament. Freud ens parla de l'amnèsia infantil. En les famílies, a l'hora de parlar de la història familiar, a voltes hi ha falles de memòria, llacunes; un índex de la intensitat emocional.

Funció materna

És la que es desenvolupa per part de la mare després del naixement. La precarietat biològica i psíquica exigeix que un altre se'n pugui fer càrrec. Aquesta funció inclou les cures bàsiques d'alimentació, higiene, salut..., però també la transmissió d'un desig. Aquella criatura ha d'ocupar un lloc singular, únic, particular, en la família.

La funció excedeix la mare com a genitora. En l'embaràs ha portat aquella criatura dins seu, en coneix els moviments. Hi ha hagut l'espera de l'embaràs amb les diverses expectatives i temors. En el part, experimenta el despreniment corporal d'una part d'ella mateixa. El poeta Antonio Gamoneda ho expressa així:

Duermes bajo la piel de tu madre y sus sueños penetran
en tus sueños. Vais a despertar en la misma confusión luminosa (Gamoneda, 200, p. 481).

En relació amb la mare, Recalcati ens diu:

La madre no es solo un Otro del que la vida del niño está materialmente suspendida, sino que ocupa el centro del ser mismo del sujeto. Es un Otro al que el niño parece más unido que a sí mismo; no es, en efecto, solo el Otro del que depende mi vida, sino el Otro que me constituye como tal. [...] Mientras que la herencia paterna se centra en la transmisión del deseo en su relación con la Ley, la materna implica una inscripción más original del deseo como factor que instala en el ser humano el sentimiento mismo de la vida. Esta es la memoria fundamental que nos une a la madre. (Recalcati, 2015, p. 158)

La mare és la que inscriu el petit en el camp del llenguatge. Interpreta els crits, els gestos, els somriures. Mentre el cuida va construint el que s'anomena la llengua. El que permetrà posteriorment la construcció del registre simbòlic. La mare és la transmissora de la «llengua materna» Lluís Duch ens diu:

[...] la tradició numàntica alemanya va introduir el terme «llengua materna» que no és purament la llengua d'«això és una taula o això és una cadira», sinó el plus semàntic, que tenen les paraules que un aprèn, en els primers anys de vida, i que són aquelles paraules que quedaran —en positiu o en negatiu— fermament ancorades en la profunditat més pregonada de les persones. (Núvol, desembre 2018)

Robert Levy ens alerta que quan la mare interpreta

els plors i els crits de l'infant, i es queda en el registre de la necessitat, dificulta l'accés al registre simbòlic. Això pot derivar en símptomes que vagin des d'un retard de llenguatge a l'autisme (Lévy, 2011, p. 111). En l'actualitat, l'àmplia pràctica del pit a demanda facilita la fixació a l'objecte-pit en el seu valor fàl·lic, alhora que l'altre matern està a total disposició d'una demanda infantil no barrada.

En la consulta, a l'hora d'escoltar els pares, molt sovint atensem nens en etapa latent però que no han resolt vicissituds de moments anteriors. Asseguts a taula a l'hora de sopar diuen: «aigua». Aleshores, la mare sol·lícita s'alça i va a buscar-ne o bé l'hi apropa. El vocable té valor imperatiu; el nen diu aigua com aquell que prem un botó i l'aigua apareix. Si ho posem en qüestió, aquells pares, quan torna a passar, o bé no responen a la demanda o li diuen que cal dir: «em pots passar l'aigua?», frase que respecta més l'altre (no està a la seva disposició) i és més rica que la metonímia anterior, ja que el nen en qüestió no és un bebè.

Tan important és que el nadó experimenti la presència de la mare com la seva absència, òbviament amb mesura.

Tan important és que el nadó experimenti la presència de la mare com la seva absència, òbviament amb mesura. Sense aquesta alternança la presència de la mare pot arribar a ser asfixiant, mentre que la seva absència perllongada pot despertar vivències d'abandó. Els petits intervals d'absència-presència conduiran el nadó a omplir el buit, ja sigui en l'àmbit de la fantasia, o més endavant, de joc.

En les observacions de nadons, quan ja comencen a emetre alguns sons, es pot veure com el nen parla en absència de l'altre. Els vocables, guturals, l'entonació, evocuen la conversa que a voltes té amb la mare. Quan el cuida, usualment, la mare li parla, comenta coses, canta. En la seva absència, el petit s'omple la boca dels sons que ha escoltat, a la seva manera, és clar. Aquests

sons són el gran preludi de la parla i del Fort-Da4 en la seva riquesa simbòlica i estructural.

L'estadi del mirall

Aquest estadi és teoritzat per Lacan. Correspon al moment imaginari nodal per a la formació de la seva identitat. Aquesta depèn de la mirada de l'Altre. El sentiment d'identitat, d'unitat del seu cos, no és producte merament evolutiu, sinó que està mediatitzat per la presència, la mirada d'aquest Altre que li dona una unitat. En l'infans hi ha una alegria quan es reconeix per primera vegada. Això s'observa en un moment determinat, puntual, però queda inscrit. Abans d'aquest fet, si el tenim en braços davant del mirall, el nadó ens mira a nosaltres. Els seus ulls es dirigeixen al rostre matern, aquell rostre familiar. Quan per primer cop es veu esclata d'alegria. Per primera vegada es reconeix separat de l'altre.

L'Isaac és un nen de 6 anys que manifesta greus perturbacions. Té problemes de parla i a la mínima frustració pega i mossega. Verbalitza «m'agrada fer mal, ha, ha, ha...». L'omnipotència hi és present, però això té un altre vessant. L'Isaac en paga un preu alt. Al consultori hi tinc un mirall, amb una cortina, de manera que pot veure's o no. No suporta que el mirall sigui visible, evita de totes passades mirar-se. Em fa pensar que té una imatge monstruosa d'ell mateix.

Aquest mateix nen, un dia arriba i em diu:

—Ets dolenta! Has pegat! De cara a la paret.

—Caram, em dius això que és el que t'ha passat a tu.

Entra en còlera, em vol pegar i mossegar. L'aturo. M'he equivocat enfrontant-lo directament a quelcom que el remet a tot o res. Duu a terme un mecanisme de projecció massiva. M'atribueix pegar. Necessita desfer-se d'això i ho projecta directament. Aquest nen manifesta una gran precarietat simbòlica i el treball psicoanalític amb ell, apunta a anar-la construint. A partir d'aleshores opto per expressions com: «Si he

4. Freud, S. Mes enllà del principi del plaer.(O.C.) T III p. 2511.

pegat és lògic que em castiguin. Quina ràbia, com fastigueja!». Els meus comentaris es dirigeixen a un tercer impersonal, una sortida a la dialèctica tu o jo.

El subjecte necessita tant de la funció materna com de la paterna. Perquè el pare hi tingui cabuda i pugui intervenir en la primera relació dual, narcisista, cal que la mare li ho permeti. Un precedent imprescindible és que en l'univers matern la mare-desig pugui posar a ratlla la mare-gaudi, que vol apropiat-se del fill com un objecte que li pertany en exclusiva (Recalcati, 2018, p. 36).

La funció paterna

Hem vist com la funció materna era l'encarregada de sostenir narcisísticament l'infant, la responsable de les primeres estructuracions. Correspon al pare la funció del nom. La seva tasca transcendeix el pare genitor, el pare de la biologia. Tot pare cal que adopti el fill, que encarni voluntàriament la funció que li correspon.

Lacan va dedicar a aquest tema gran part de la seva obra al llarg dels anys.

El pare serà el que posa en relació el desig i la Llei (Recalcati, 2015, p. 79). Parlem de la llei de la prohibició de l'incest. El pare també està sotmès a la llei com a parlètre. La seva tasca serà mostrar amb la seva vida com es poden articular desig i Llei.

L'escriptura El-Nom-del-Pare amb guions i majúscula serveix per conceptualitzar la funció.

[...] Es el nombre lo que le es propio al padre como nombre, como nombrado y como nombrante. Al decir «tu eres mi hijo» no sólo nombra hijo al niño que ha tenido con su mujer, también hace que su deseo pierda anonimato. Introduce al niño en la filiación y, de esta manera, direcciona la prohibición del incesto que siempre es con la madre para ambos, para la nena i el varón. [...] La función nominante del padre introduce junto al enlace, una restricción a la estructura, tanto en el vector madre-hijo como en el goce que al mismo padre lo habita (Flesler, 2104, p. 49).

Recalcati, en el seu magnífic llibre: ¿Què queda del pare?, fa èmfasi que en el fet que és tan important el pare que prohibeix com el pare que ofereix vies, que permet, que dona.

El Nom-del-Pare també és un significat⁵.

Lévy també afirma:

El Nombre-del-Padre anuda el deseo y la ley. Se trata de la ley del significante en tanto que esta sustituye un orden ternario a un orden binario. El Nombre-del-Padre es una simbolización de segundo grado, una simbolización de simbolización, es decir se pasa de una simbolización que corresponde a la presencia/ausencia de la madre binaria (Fort-Da) a una segunda simbolización que hace pasar al ternario, agrupamientos de tres (Lévy, 2011, p. 79).

Perquè el pare pugui fer la seva funció, cal que ell mateix sigui desitjant. L'ideal és que la seva dona ocupi el lloc de desig. Només des d'aquesta posició, subjectat al llenguatge, pot fer una transmissió. Ser desitjant és estar habitat per la falta «sense falta no hi ha desig». Tan sols des d'aquesta posició pot incentivar l'ànsia de saber.

3. La constitució de la repressió en l'infant

És en la família on es donaran les condicions necessàries per a la construcció de la repressió. Parlem d'un dels conceptes més importants en psicoanàlisi. La repressió és el que permet posar una distància vers les pulsions, aquestes forces acèfales, vitals que ens habiten. El procés de repressió és condició necessària del llenguatge i del pensament.

En la clínica infantil constatem que hi ha un lligam entre símptoma i repressió. La repressió s'anirà forjant

5. El terme significat pertany a Saussure. Aquest lingüista entén el signe lingüístic format per significat «S» i significat «s». L'un és el so amb què ho diem i l'altre és la imatge. Saussure col·loca a dalt el significat i a sota el significat. Lacan capgirar aquest ordre i teoritzar que hi ha una independència entre l'un i l'altre. Ho formula amb la imatge següent «S / s», on la barra separa els dos conceptes. Fa un tall en què es trenca la correspondència. La seva tesi l'inconscient està estructurat com un llenguatge revela una primàcia del significat vers el significat.

en l'estadi de lo infantil⁶ (Lévy, 2011, p. 108), sempre que s'hagin donat les condicions necessàries prèviament. Aquest autor ens parla d'un fenomen conegut pels psicoanalistes que atensem infants. Quan atensem en consulta un nen d'entre dos i cinc anys, moltes vegades té l'efecte màgic de resoldre el símptoma. S'explica perquè la repressió està en procés de construcció. L'escolta de l'analista pot incidir en fer algun assenyalament que promou un canvi en aquella estructura familiar. L'enorme plasticitat d'aquest moment és una de les gratificacions de la difícil tasca d'analista de nens.

La repressió originària, primordial

En Freud té un valor epistemològic, un constructe necessari per a la repressió secundària. En la teoria lacaniana, s'assimila la instauració de la repressió al concepte de metàfora paterna.

Seguint el desenvolupament de Sales, 2015:

[...] La repressión originaria se basa en un proceso de fijación de la pulsión a una representación, esto es, de inscripción y de ligazón psíquicas de la energía pulsional, que de otro modo permanecería libre (Sales, 2015, p. 38).

[...] El establecimiento de la repressión originaria depende nada menos que de la primitiva e imprescindible escisión del psiquismo en un inconsciente y un preconscious-consciente. En otras palabras, la constitución del sujeto psíquico como sujeto barrado, escindido (Ibíd., p. 39).

En la clínica infantil es parla de la falta de control dels impulsos; nens actuadors que enfront d'una negativa, una frustració, responen violentament. En aquest cas inferim que hi ha mancances en el procés de simbolització.

6. Robert Lévy ha treballat la formació dels mecanismes de repressió en el nen. Diferencia diferents etapes: a) l'infans —literalment és el nen que no parla— del naixement a l'adquisició del llenguatge; b) lo infantil, des de l'adquisició del llenguatge fins la constitució del complex d'Èdip; c) la infància, des del període de latència prepuberal a la pubertat, i finalment d) Adolescència, que a vegades dura més del que imaginem (Lévy, 2014: p. 108).

Quan la pulsio es fixa a una representació s'instaura una barra, una separació. Allò ja no és la cosa, estariem en la *Vorstellungsrepräsentanz*.

La repressió originària es forma en la primera relació mare-nen.

El niño es «hablado» por la madre, en consecuencia su inconsciente «adviene» a partir del deseo del Otro inscrito por el lenguaje. El goce materno acompaña a los cuidados dados al niño, ella le trasmite un enigma ignorado del adulto y de ella misma y es esto, es decir, estos significantes enigmáticos los que constituyen esta instancia de gran Otro. Significantes enigmáticos que constituyen justamente aquellos que son reprimidos originariamente (Lévy, 2011, p. 109).

[...] El niño, del infans a lo infantil, deviene pues deseante a partir del deseo materno, pero también de la inscripción de cierto tipo de represión. Por este hecho, el niño se encuentra sujetado al inconsciente de la pareja parental y en consecuencia es objeto sujetado a las cadenas significantes de sus genitores (Ibíd., p. 111).

Ignacio Rodríguez (2016) ens assenyalava la importància de la inscripció de la repressió originària:

[...] Al inscribir la represión originaria, se inscribe también la llamada cuarta dimensión. Desde este momento existe un antes y un después de la represión originaria. Hay un antes en el que era «su majestad el bebé» al decir de Freud o «ser el falo» según Lacan y un después en el que este ser el falo desaparece, se reprime, cae bajo la barra de la represión originaria. También se reprime el lugar que ocupaba el otro primitivo madre, como objeto todopoderoso. «La Cosa» (Das Ding) quedará reprimida para siempre. [...] El niño introyecta otro orden, desde el narcisista-imaginario pasa al simbólico; de ser a tener y de ser el falo del deseo materno a sujeto sujetado por la ley de prohibición del incesto (Rodríguez, 2016, p. 288).

Freud parla de repressions primordials en plural

assenyalant que no es tracta d'un moment únic, puntual, sinó que el procés de repressió s'anirà construint. La instància simbòlica (Lévy, 2011, p. 118) també s'anirà forjant progressivament.

De la *Vorstellungsrepräsentanz* al Fort-Da

En el joc de Fort-Da Freud (Freud, 1973, p. 2511) va veure com el petit podia elaborar l'absència de la mare, jugava a llançar una bobina lligada a un cordill i a tornar-la a recuperar. Mentre la llançava deia Fort, volent significar ves-te'n, quan la feia venir cridava Da. Aquest joc li permetia elaborar l'absència materna. L'objecte mare és substituït per significantes. (Recalcati, 2015, p. 57). El Fort-Da és un exemple de sublimació materna. Ella amb la seva absència, amb ser-no-tota, possibilita les capacitats sublimatòries de l'infant.

Moustafa Safouan (citada per Lévy, 2011) diu que aquest Fort encara no és l'estructuració significant de l'absència:

[...] És la denominación la que hace los objetos; no quiere decir que sin ella estos no existirían, sino que sin ella no existirían en tanto que objetos. Lévy continua:

Con este Fort, no se trata para este niño de una «estructuración significante de la ausencia», sino de este campo de la ausencia donde «ser» se disocia de «ser percibido» y deviene más bien «ser pensado»; es en este punto que M. Safouan encuentra esta fórmula muy preciosa y aclara esta difícil cuestión de la *Vorstellungsrepräsentanz* lo que adquiere es lo que se puede llamar la representación pura, o aún la representación de la representación (Ibíd., p. 116).

Més endavant, una altra cita:

«sólo con el significante, nudo verbal, como la imagen, como nudo del yo en el orden de lo visible, puede guardar una presencia de huella más allá de su desaparición, o bien de su ausencia en la mirada» (Ibíd., p. 117).

El Fort-Da possibilita l'accés al món del joc, eina fonamental en l'anàlisi dels nens. El llenguatge i el pensament els ajudaran a elaborar, metaforitzar vivències i dificultats del seu dia a dia.

Conclusions

Els conceptes desenvolupats en aquest article tenen una repercussió directa en la vida dels infants. El desenvolupament de la capacitat simbòlica i de metaforització és important a fi que puguin afrontar amb més o menys èxit diferents vicissituds vitals: situacions de parentalitat, esdeveniments traumàtics, dificultats de socialització. La capacitat per elaborar les vivències susceptibles d'afectar-los, estan relacionades directament amb el desenvolupament de la seva capacitat simbòlica. Poder valorar en quin moment es troben ens ajuda a calibrar la gravetat dels símptomes.

La plasticitat de l'infant i la seva capacitat per establir vincles ens ajuden enormement quan obrim un espai d'escolta, i comprovem que pot obrir noves vies alternatives al símptoma.

Epíleg

El títol d'aquest article, «Entorn de...», és un homenatge a la revista Entorn(o) publicada fa anys per l'Associació psicoanalítica Pràctica Freudiana. En el seu moment se'n van publicar sis números.

Els conceptes exposats han estat estudiats, debatuts i comentats en el Grup de Treball de Psicoanàlisi amb Nens del Col·legi Oficial de Psicologia de Catalunya (COPC). Vull donar les gràcies als seus integrants i especialment a Ana Molinaro Maturano, coordinadora del Grup de Treball, amb qui comparteixo aquesta tasca des de l'any 2011. Vull agrair també a Salvador Foraster els seus suggeriments. ■

M. Mercè Collell Badia
Psicòloga clínica. Psicoanalista
Pg. Comte d'Egara, n. 2, 2n 3a – 08221 Terrassa
[T] 606 454 734
[@] mercecollell@copc.cat

FE D'ERRATES

Per un error involuntari, en l'article «Entorn de la infància» de M. Mercè Collell, publicat en el passat núm. 42 de *Intercanvis*, es va ometre la bibliografia que oferim a continuació.

Preguem disculpin l'error.

Així mateix, per a aquells interessats, M. Mercè Collell està disposada a facilitar la traducció al castellà a qui el sol·liciti. Per a això, si us plau dirigir-se directament a l'autora al correu electrònic mercecollell@copc.cat.

Moltes gràcies.

SALES, L. (2015). Represión originaria (Urvendrängung), un concepto abierto. *Intercanvis* núm. 34.

Bibliografia

- BONNAUD, H. (2013) *El inconsciente del niño, del síntoma al deseo de saber*. Madrid: Gredos.
- CABACES, R., BRAMONA, J. (2018). *Núvol, el digital de cultura*, desembre.
- Chemama, R. (Dir.) (1995). *Diccionario del psicoanálisis*. Buenos Aires: Amorrortu Editores.
- GAMONEDA, A. (2004). *Esta luz, poesía reunida*, Vol. 1 (1947-2004). Barcelona: Galaxia Gutenberg.
- FLESHER, A. *El niño en análisis y el lugar de los padres*. Buenos Aires: Paidós 2014.
- FREUD, S. (1920). *Más allá del principio del placer*. Obras Completas (OC). Vol. III (3a. Ed) Madrid: Biblioteca Nueva, 1973.
- LÉVY, R. (2011). *Lo infantil en psicoanálisis. La construcción del síntoma en el niño*. Buenos Aires: Letra Viva.
- PUCHET, C. (2008). El padre más allá de la familia. *NODVS* XXV, núm. 2, Instituto del Campo Freudiano. <https://bit.ly/2Db7E19>
- RECALCATI, M. (2015). *Las manos de la madre. Deseo, fantasmas y herencia de lo materno*. Barcelona: Anagrama.
- RODRIGUEZ, I. (2015). «El sujeto de la nuevas tecnologías o el sujeto a las nuevas tecnologías», *El paciente límite y su locura privada*, VIII Jornadas de Intercambio en Psicoanálisis. Barcelona: Gradiva - Xoroi Edicions.

M. Mercè Collell Badia
[T] 606 454 734
[@] mercecollell@copc.cat

